

3. Будівництво становиться своєрідним індикатором, віддзеркалюючи позитивні й негативні зсуви в економічному стані України.

4. Поліпшення інвестиційного клімату нашої країни повинне спиратися на гарантії прав власності, стимулювання конкурентного середовища, участь у великих міжнародних проектах, які стимулюють прискорене зростання обсягів будівництва.

1.Блинов А. Тлеющий рост // Эксперт Украина. – 2005. – №33. – С. 36-40.

2.Економіка України за 1-е півріччя 2005 року // Урядовий кур'єр. – 26 липня 2005.

3.Перехідна економіка / За ред. В.Гейця. – К.: Вища школа, 2003. – 591 с.

4.Сиденко В., Крючкова И. Макроструктурные сдвиги в украинской экономике в контексте интеграционных процессов // Зеркало недели. – 2003. – №24. – С.8.

5.Смирнов С. Система опережающих индикаторов // Вопросы экономики. – 2001. – №3. – С.23-42.

Отримано 01.12.2005

УДК 330.341.1 : 330.322

Л.О.КИЗИЛОВА, канд. екон. наук, А.В.БУРДУН
Харківська національна академія міського господарства

ПРОБЛЕМИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Досліджується динаміка інвестиційної діяльності та наслідки відміни пільг, які надавались іноземним інвесторам на території міста. Пропонуються заходи щодо поживлення інвестиційної діяльності.

В ринкових умовах підприємства, як правило, бюджетними коштами не наділяються. Важливу роль в розширенні обсягів виробництва, оновленні матеріально –технічної бази, інноваційному розвитку, реалізації довгострокових програм з тривалими строками окупності відіграють інвестиції.

Термін “інвестиція” походить від лат. “investire”, що означає “наділяти”. У більш широкому тлумаченні інвестиції – це вкладення капіталу з метою наступного його збільшення. Приріст капіталу має бути достатнім для того, щоб компенсувати інвесторові відмову від використання наявного капіталу на споживання у поточному періоді, нагородити його (інвестора) за ризик, відшкодувати втрати від інфляції у майбутньому [8].

Дж. Кейнс вважав, що за допомогою держави можна забезпечити стійкий приріст інвестицій, динаміка яких залежить від того, наскільки високим і надійним виявиться майбутній приріст прибутків [7].

Як минулого десятиліття, так і сьогодні в Україні в цілому й, зокрема, у Харківській області актуальною залишається проблема стиму-

лювання інвестиційних процесів. Порівняно з 1990 р. включно по 1999 р. відбувалося скорочення інвестицій в основний капітал. Зменшилися не тільки обсяги нового будівництва, а також і витрати на реконструкцію, розширення, технічне переоснащення діючих підприємств усіх видів економічної діяльності, витрати на придбання машин та обладнання в порівняних цінах. Такі зрушення віддаляють Україну від країн з розвинутою ринковою економікою, де відбувається бурхливий розвиток новітньої техніки та технологій.

Починаючи з 2000 р. обсяги інвестицій в основний капітал набули зростаючу тенденцію. Їх динаміка в Харківській області наведена в табл.1.

Таблиця 1 – Індeksi інвестицій в основний капітал в Харківський регіон

	1990 р. (100%)				
	2000р.	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.
Всього по області	25,9	32,0	38,5	52,8	66,1
м. Харків	23,5	31,2	38,6	48,0	70,4

Значною мірою це зумовлено тим, що у 2000 р. набув чинності Закон України “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова”, яким місто було визнано територією пріоритетного розвитку з пільговим режимом інвестування на строк 30 років.

Пільговий режим інвестування передбачав звільнення інвесторів від сплати ввізного мита (окрім ввезення на митну територію України підкацизних товарів), податку на додану вартість, податку на прибуток, плати за землю на період освоєння земельної ділянки та ін. в період реалізації інвестиційного проекту [1].

Прийняття названого закону було націлене в першу чергу на стимулювання іноземних інвестицій. Цим законом були визначені пріоритетні види економічної діяльності, такі як металургія, обробка металу, виробництво машин, електричного, електронного та транспортного устаткування, електроенергії, газу, води, коксу, меблів та інших видів діяльності, які неможливо було розвивати без допомоги іноземних інвестицій.

Підприємства Харківщини використовують іноземні інвестиції з 56 країн світу, у тому числі прямі з 53 країн. Найбільш значні обсяги прямих іноземних інвестицій надходять від нерезидентів з Кіпру – 83,51 млн. дол., Сполученого Королівства – 70,19 млн. дол., Віргінських Островів Британських – 50,26 млн. дол., Сполучених Штатів Америки – 39,52 млн. дол., Белізу – 31,46 млн. дол., Швейцарії – 24,18 млн. дол., Російської Федерації – 18,25 млн. дол., В’єтнаму – 18,12 млн. дол. [4].

Проте кошти іноземних інвесторів складають ще незначну частку від загального обсягу – 4,8% у 2003 р., 7,1% у 2004 р. За джерелами фінансування найбільша частка в загальному обсязі інвестицій в основний капітал належить власним коштам підприємств та організацій – 76,1% у 2003р. і 71,2% у 2005р. [5]. Загальний обсяг іноземних інвестицій продовжує зростати: на 1 липня 2005 р. на Харківщині він становив 483 млн. дол., тоді як на 1 липня 2004р. – 400,42 млн. дол. [3,4].

Якщо порівнювати показники першого півріччя 2004-2005 рр., можна відмітити, що за деякими видами економічної діяльності відбулось вилучення інвестицій (табл. 2).

На міжнародному фінансовому ринку Харкову за ведення грамотної економічної політики було присвоєно міжнародний рейтинг [10]. Місто перебуває в стадії значного промислового розвитку і має низку стратегічних підприємств, але структура розподілу інвестицій по галузях народного господарства налаштовує на деякі роздуми. Позитивним можна вважати прискорений розвиток целюлозно-паперової, хімічної та нафтохімічної промисловості, машинобудування, наземного транспорту, фінансової діяльності, операцій з нерухомістю, оптової та роздрібною торгівлі. В той же час обсяги інвестицій зменшуються у такі соціально важливі види економічної діяльності як послуги асенізації, прибирання вулиць та оброблення відходів, легка промисловість, виробництво електроенергії та ін. Їх обсяг в будівництво скоротився більше, ніж у 10 разів порівняно з аналогічним періодом минулого року, і становить лише 167,53 млн. дол. Зовсім незначний зріст інвестицій в освіту та охорону здоров'я.

Зменшення темпу залучення іноземних інвестицій стало наслідком того, що податкові пільги окремих проектів, затверджених Радою з питань спеціального режиму інвестиційної діяльності, згідно із Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2005 рік” та деякі інші законодавчі акти України” від 25.03.2005р. №2505-IV відносно вільних економічних зон та територій пріоритетного розвитку були скасовані [2].

У багатьох розвинутих країнах світу одним з інструментів широкого залучення інвестицій є надання податкових пільг, вилучень, скидок, податкового кредиту. Вилученням називаються ситуації, коли окремі об'єкти не враховуються при оподаткуванні. Скидки – це форма податкових пільг, пов'язана з витратами платника. Наприклад, у США з 1986 р. діє скидка, яка стимулює економію енергетичних ресурсів і використання альтернативних видів енергії. Корпорації мають право зменшити суму податку на прибуток на величину, що дорівнює 15% від вартості обладнання, яке використовує сонячну і вітрову енер-

гню для виробництва електричної енергії, опалення, водозабезпечення. Такі скидки використовуються також у деяких західноєвропейських країнах (Швеція, Бельгія та ін.) [7].

Таблиця 2 – Прямі іноземні інвестиції в економіку м.Харкова

тис. дол.

Показники	Іноземні інвестиції					
	2004 р.			2005 р.		
	на 1 січня	на 1 липня	відхилення +,-	на 1 січня	на 1 липня	відхилення +,-
1. Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	825,64	818,28	-7,36	905,08	873,82	-31,26
2. Легка промисловість (текстильна промисловість, пошиття одягу, виробництво шкіри та шкіряного взуття)	2483,62	2482,49	- 1,13	2105,49	2072,66	-32,83
3. Виробництво деревини та вироби з деревини	207,9	207,9	-	953,07	953,07	-
4. Целолюзно-паперова промисловість, видавнича справа	33605,14	33897,66	292,52	36970,74	35716,41	1254,33
5. Хімічна та нафтохімічна промисловість	4064,84	4766,91	702,07	5457,21	5526,46	69,25
6. Металургія та оброблення металу	4817,16	4838,98	21,82	2901,82	3550,30	648,48
7. Машинобудування (виробництво машин, електричного, транспортного та електронного устаткування)	9027,54	12172,56	3145,02	15286,39	15941,59	655,2
8. Виробництво та розподілення електроенергії, газу, води	2114,28	2114,28	-	1765,93	1770,01	4,08
9. Будівництво	1557,04	1867,04	310	818,63	167,53	-651,1
10. Оптова та роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами та послуги з ремонту	3622,69	5323,24	1700,55	26572,08	21697,03	-4875,05
11. Наземний транспорт	730,44	615,28	-115,16	2895,59	2837,51	-58,08
12. Пошта та зв'язок	132,56	132,56	-	121,08	121,08	-
13. Фінансова діяльність	54825,56	114318,44	59492,88	109613,8	127836,94	18223,14
14. Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам	35087,83	39440,79	4352,96	58252,89	91034,48	32781,59
15. Освіта	301,74	300,00	-1,74	348,14	348,14	-
16. Охорона здоров'я та соціальна допомога	119,66	119,66	-	123,15	127,63	4,48

В Україні існує два погляди щодо відміни пільгового режиму інвестування. Деякі вчені, розглядаючи питання про податкові пільги, загострюють свій погляд на втратах бюджетних коштів держави, вважаючи, що пільги на території пріоритетного розвитку сприяють по-жвавленню різноманітних правопорушень [9, 12]. Це пов'язано з тим що управління контрольно-перевірочної роботи Державної податкової адміністрації Харківської області систематично виявляє порушення на підприємствах, які використовують податкові пільги, пов'язані з реалізацією інвестиційних проєктів: нецільове використання коштів, неправомірне використання пільг, порушення порядку нарахування прибутку. Наприклад, у 2004 р. у результаті таких порушень було недораховано 11,3 млн. грн. [12].

Доктор економічних наук С.І.Юрій вважає, що: “Для забезпечення своєчасного виконання передбачуваних показників доходної частини бюджетів усіх рівнів важливе значення має податкова стратегія держави. Її правильний вибір певною мірою залежить і від змін у механізмі надання податкових пільг. Зважаючи на те, що надання податкових пільг у країнах із трансформаційною економікою має кілька цілей, слід виділити основну, яка сприяє реалізації податкового потенціалу країни. Таким чином, надаючи платникам пільги з окремих видів податків, держава одночасно передбачає збільшити надходження до бюджету за іншими видами бюджетних платежів. Цього неможливо досягнути без скасування малоефективних податкових пільг” [9].

Інша частина українських вчених, керуючись іноземним досвідом, вважають, що потрібно враховувати перш за все економічний та соціальний ефект, який принесуть податкові пільги у майбутньому [7, 11].

Відміна пільг призвела до того, що інвестори втратили впевненість в ефективності вкладення інвестицій. Дж. Кейнс стверджував, що цей фактор “має значення в силу того, що він є одним з головних факторів, який визначає графік граничної ефективності капіталу, або, що теж саме, графік інвестиційного попиту” [6].

Існує думка, що привабливість іноземних інвестицій зумовлена наступним: імпорт прямих інвестицій веде до збільшення виробничих потужностей і ресурсів, сприяє поширенню передової технології і управлінського досвіду, підвищенню кваліфікації трудових ресурсів, продуктивніше використовуються наявні матеріальні та фінансові ресурси, стимулюється конкуренція і пов'язані з нею позитивні явища (підрич позицій місцевих монополій, зниження цін і підвищення якості продукції, що заміщає імпорт і застарілі вироби місцевого виробництва) [11]. Вони також дають змогу вирішити гостру проблему безробіт-

тя в країні. Дж. Кейнс стверджував, що “зайнятість може зростати тільки разом зі збільшенням інвестицій” [6].

Таким чином, для активізації інвестицій необхідно:

- забезпечити дію шостого принципу побудови системи оподаткування “стабільність”, що наряду з незмінністю податків і зборів, їх ставок передбачає незмінність податкових пільг протягом бюджетного року;
- ширше застосовувати досвід розвинутих країн по наданню пільг, що стимулюють інвестиційну діяльність;
- переглянути законодавчим органам України своє рішення щодо відміни податкових пільг, діючих на вільних економічних зонах та територіях пріоритетного розвитку.

1. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова: Закон України // Урядовий кур’єр. – 2000. – №100. – С.13.

2. Про внесення змін до закону України “Про Державний бюджет України на 2005 рік” та деякі інші законодавчі акти України: Закон України // Урядовий кур’єр. – 2005. - №58-59. – С.23.

3. Статистичний бюлетень. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності Харківської області у січні - червні 2004 року. – Харків: Головне управління статистики у Харківській області. – 2004. – С.4-24.

4. Статистичний бюлетень. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності Харківської області у I півріччі 2005 року. – Харків: Головне управління статистики у Харківській області, 2005. – С.4-27.

4. Харківська область у 2004 році (статистичний щорічник) / За ред. М.Л.Чмихало. – Харків: Головне управління статистики у Харківській області, 2005. – 607 с.

5. Кейнс Дж.М. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості процента та грошей. – К.: АУБ, 1999. –189 с.

6. Кизилова Л.О. Оподаткування підприємств. Ч.I. Теоретичні та організаційні основи оподаткування. – Харків: ХДАМГ, 1998. – 103 с.

7. Державне регулювання економіки / І.Міхасюк, А.Мельник, М.Крупка, З.Залога; За ред. І.Міхасюка. – К.: Атіка, Ельга - Н, 2000. – 592 с.

8. Юрій С.І. Таранов І.М. Оцінка ефективності наданих пільг з оподаткування // Фінанси України. – 2002. – № 12. – С.55-62.

9. Галаур С. Харкову присвоєно міжнародний рейтинг // Урядовий кур’єр. – 2005. – №71. – С.14.

10. Згривець Л.Ф. Регулювання діяльності іноземних інвесторів // Фінанси України. – 2002. – №12. – С.90-94.

11. Управление контрольно-проверочной работы ГНА в Харьковской области. По следам проверок // Налоговый вестник. – 2005. – № 10 (319). – С.8.

Отримано 07.12.2005